

Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine la nivel mondial¹

Pr. Prof. Dr. Viorel IONIȚĂ

I. Observații preliminare

Dialogul teologic al Bisericii Ortodoxe cu alte Biserici creștine constituie forma cea mai oficială a relațiilor așa-zise ecumenice, în care au fost angajate, pe parcursul ultimelor decenii, toate Bisericile Ortodoxe Autocefale. Acest tip de relații, sau mai precis tot ceea ce poate fi considerat ca ecumenic/ecumenist în atitudinea Bisericii Ortodoxe, constituie una din cele mai controversate chestiuni din ultima vreme în sânul tuturor Bisericii Ortodoxe, chiar dacă de o intensitate diferită de la o Biserică Ortodoxă la alta. În acest context, noțiunea de ecumenist tinde din ce în ce mai mult să se suprapună cu aceea de trădător al tradiției ortodoxe sau chiar de eretic. În mod evident, aceste tendințe se bazează pe foarte multă ignoranță sau, mai bine spus, pe o ignorare sistematică a informațiilor exacte privind acele relații și mai ales a deciziilor luate la nivel pan ortodox, deci de către toate Bisericile Ortodoxe împreună, cu privire la caracterul și cadrul în care se desfășoară relațiile respective. Una dintre măsurile care se impun, în vederea clarificării acestor chestiuni uneori aspru disputate, este, în mod evident, aceea de a oferi nu numai specialiștilor, ci și tuturor credincioșilor ortodocși, care s-ar preocupa de aceste chestiuni, informații cât mai exacte cu privire la felul în care Biserica Ortodoxă practică relațiile sale cu celelalte biserici creștine, precum și a principiilor teologice care stau la baza acestor relații, cu atât mai mult cu cât multe din aceste informații nu sunt încă traduse în limba română. Numai pe baza unei informări corecte se va putea ajunge la un dialog necesar între diferitele poziții, cu privire la relațiile ecumenice ale Bisericii Ortodoxe din ultimele decenii.

Biserica Ortodoxă a fost preocupată încă de la început, mai mult decât oricare altă biserică, de păstrarea unității Bisericii, precum și a unirii tuturor în Biserica

¹ Prelegere festivă rostită cu prilejul acordării titlului de *Doctor honoris causa* de către Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, la data de 25 februarie 2011.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

cea una a Mântuitorului Iisus Hristos, preocupare care își găsește expresia nu doar în tratate teologice, ci chiar în cultul Bisericii Ortodoxe. În decursul istoriei sale bimilenare, Biserica cea una a lui Hristos, adică Biserica Ortodoxă, nu s-a împuținat cu nimic atunci când unii credincioși s-au rupt din trupul ei, pentru că deplinătatea Bisericii nu depinde de numărul credincioșilor ei, ci de prezența deplină a lui Iisus Hristos în ea, a lui Hristos întreg (*totus Christus*), cum spunea Părintele Dumitru Stăniloae. Și totuși, așa cum arăta același mare teolog român, Biserica Ortodoxă nu este indiferentă de cei care s-au depărtat de ea, sau de cei care se numesc creștini, dar nu se află în cadrul ei. Această grijă constituie unul din cele mai importante argumente în favoarea cultivării unor relații cu bisericile separate de Biserica Ortodoxă. Din acest motiv, Biserica Ortodoxă a fost dintotdeauna dispusă să dialogheze cu celelalte biserici, cu scopul declarat de refacere a unității Bisericii celei Una. În vederea promovării acestui dialog în limitele fixate de învățătura Bisericii Ortodoxe, aceasta a fixat, pe parcursul secolului trecut, o serie de criterii, la nivel panortodox, adică la cel mai înalt nivel de decizie din cadrul Bisericii Ortodoxe la ora actuală. În acest sens ne vom referi doar la trei momente și anume:

1) prima Conferință Panortodoxă (24 septembrie-1 octombrie 1961, în insula Rhodos, Grecia)²;

2) prima Conferință Panortodoxă Presinodală (21-28 noiembrie 1976, Chambésy/Elveția)³ și

3) cea de a 3-a Conferință Panortodoxă Presinodală (28 octombrie-6 noiembrie 1986, Chambésy/Elveția)⁴

II. Hotărâri panortodoxe cu privire la dialogurile Bisericii Ortodoxe cu alte Biserici la nivel mondial

II.1. Prima Conferință Panortodoxă a adoptat, printre altele, un document referitor la relațiile Bisericii Ortodoxe cu celelalte biserici după următoarea schemă, prin care se stabilește care sunt bisericile mai apropiate de Biserica Ortodoxă și care sunt cele mai îndepărtate:

1. *Relațiile dintre Bisericile Ortodoxe locale întreolaltă*, deci relații interortodoxe⁵;

² *The Orthodox Church in the Ecumenical Movement, Documents and Statements 1902-1975*, edited by Constantine G. Patelos, WCC Geneva 1978, p. 71-72.

³ Cfr. *SYNODICA, Publication périodique du Secrétariat pour la préparation du Saint et Grand Concile de l'Eglise Orthodoxe*, vol. III, editée par Vlassios J. Pheidas, Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, Chambésy – Genève, 1979, p. 115 ș.u.

⁴ *Vezi IIIe Conférence Panorthodoxe Préconciliaire, Chambésy, 28 octobre-6 novembre 1986, Procès- Verbaux – Documents, Chambésy, 2000.*

⁵ Biserica Ortodoxă se concretizează prin cele 14 Biserici Ortodoxe Autocefale sau locale, care stau în comuniune euharistică întreolaltă; de aceea vorbim uneori de Biserici ortodoxe la plural,

*Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine***2. Ortodoxia și Bisericile Orientale**, față de care se propunea:

- a) promovarea de relații amicale în vederea stabilirii unirii cu ele prin: 1) schimb de vizite; 2) schimb de profesori și studenți și 3) contacte teologice;
- b) studiul istoriei, credinței, cultului și structurii administrative ale acestor Biserici;
- c) colaborarea cu aceste Biserici: 1) în cadrul conferințelor ecumenice; 2) în chestiuni de ordin practic etc.

3. Ortodoxia și Biserica Romano-Catolică:

- a) promovarea de relații amicale în spiritul manifestat de enciclica patriarhală din anul 1920 și, în general, în acord cu eforturile de apropiere și de unire ale Bisericilor creștine;
- b) studierea punctelor negative între cele două Biserici cu privire la: 1) credință; 2) conducerea Bisericii și 3) diferite activități bisericești (propagandă, prozelitism și mișcarea uniată).

4. Ortodoxia și Protestantismul:

- a) confesiunile care se află mai aproape de Ortodoxie: 1) Biserica Anglicană; 2) Biserica Episcopaliană, în general;
- b) confesiuni care se găsesc la o distanță mai mare de Ortodoxie: 1) Biserica Luterană; 2) Biserica Reformată sau Calvinistă; 3) Biserica Metodistă și 4) Alte confesiuni protestante.

5. Ortodoxia și Biserica *Veche Catholică*, față de care se propunea reluarea relațiilor începute încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

II.2. Prima Conferință Panortodoxă Presinodală a elaborat un text privind „Revizuirea și evaluarea generală a relațiilor și dialogurilor Bisericii Ortodoxe”, cu privire la:

- 1. Dialogurile Bisericii Ortodoxe în curs de desfășurare la acea data, și anume cu:
 - a) anglicanii ;
 - b) vechii catolici și
 - c) Bisericile Vechi Orientale.

În legătură cu aceste dialoguri, Prima Conferință Panortodoxă Presinodală a considerat că acestea trebuie să continue și să se intensifice, iar cel cu Bisericile

având în vedere una sau alta din aceste Biserici, sau la singular de Biserica Ortodoxă, când le avem în vedere pe toate în comuniunea lor indestructibilă. Bisericile Ortodoxe autocefale sunt: 1) Patriarhia Ecumenică; 2) Patriarhia Alexandriei; 3) Patriarhia Antiohiei; 4) Patriarhia Ierusalimului; 5) Patriarhia Rusă; 6) Patriarhia Sârbă; 7) Patriarhia Română; 8) Patriarhia Bulgară; 9) Patriarhia Georgiei; 10) Biserica Ciprului; 11) Biserica Greciei; 12) Biserica Ortodoxă din Albania; 13) Biserica Ortodoxă din Polonia și 14) Biserica Ortodoxă din Cehia și Slovacia. Conferințele Panortodoxe se constituie din episcopii reprezentând aceste Biserici.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

Vechi Orientale ar trebui reactivat în mod special, scopul principal al acestor dialoguri rămânând restaurarea unității creștine.

II.3. Cea de a Treia Conferință Panortodoxă Presinodală a adoptat un text elaborat mai înainte de către o comisie interortodoxă, intitulat: „Relațiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine”⁶, adică cu diferitele Biserici creștine. Trebuie, de asemenea, subliniat faptul că aceeași conferință a adoptat și un alt text, intitulat „Biserica Ortodoxă și Mișcarea Ecumenică”, de unde se deduce în mod clar că Biserica Ortodoxă face o distincție netă între relațiile intracreștine, adică relațiile bilaterale de la Biserică la Biserică și relațiile cu Mișcarea Ecumenică, acestea din urmă fiind considerate, în general, relații multilaterale. Într-o notă de subsol din textul privind relațiile bilaterale, se precizează că acest text va avea autoritate canonică în momentul în care va fi adoptat de către Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, dar, în același timp, nota respectivă subliniază că acest text poate avea o aplicare imediată, deci poate fi considerat ca text cadru pentru dialogul Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici.

În hotărârea din 1986 se mai precizează că dialogurile teologice bilaterale, pe care le vom prezenta pe scurt în cele ce urmează, „sunt expresia deciziei unanime a tuturor Preasfintelor Biserici Ortodoxe locale, care au datoria supremă de a participa activ și de o manieră continuă la derularea acestor dialoguri, pentru ca astfel să nu constituie un obstacol pentru mărturia unanimă a Ortodoxiei spre slava lui Dumnezeu în Treime (Dieu Trinitaire). În cazul în care o Biserică ar decide să nu desemneze delegați – pentru unul din aceste dialoguri sau pentru o întrunire anume – și dacă această decizie nu este luată la nivel panortodox, dialogul se continuă. Absența unei Biserici trebuie, orice s-ar întâmpla, să facă obiectul unei discuții în sânul Comisiei Ortodoxe angajate în acel dialog – înainte de deschiderea dialogului sau a întrunirii în chestiune –, pentru a exprima solidaritatea și unitatea Bisericii Ortodoxe”⁷.

În textul din 1986 mai sunt precizate unele aspecte legate de metodologia dialogurilor respective, dintre care reținem următoarele:

1) în cazul în care nu se poate ajunge la depășirea unei divergențe teologice anume, aceasta va fi consemnată, iar dialogul va continua;

2) metodologia dialogului se poate adapta de la caz la caz, după specificul fiecăruia dintre aceste dialoguri, dar toate converg spre același scop, și anume:

⁶ Vezi și *Beziehungen der Orthodoxen Kirche zur übrigen christlichen Welt*, în „Orthodoxe Kirche und Ökumenische Bewegung. Dokumente – Erklärungen – Berichte 1900-2006”, herausgegeben von Athanasios Basdekis, Verlag Otto Lembeck, Frankfurt am Main / Bonifatius Verlag, Paderborn, 2006, p. 379-387.

⁷ Secrétariat pour le préparation du Saint et grand Concile de l’Eglise orthodoxe, *IIIe Conférence Panorthodoxe Préconsiliaire. Chambésy, 28 octobre-6 novembre 1986*, Centre orthodoxe du Patriarcat œcuménique, Chambésy, Genève, 2000, p. 261-262.

Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine

refacerea unității creștine; de aceea se va impune o coordonare a diferitelor comisii, cu atât mai mult cu cât „unitatea ontologică și indisolubilă existentă în sânul Bisericii Ortodoxe trebuie să fie afirmată și manifestată în mod egal în cadrul acestor dialoguri”;

3) încheierea acestor dialoguri nu se va putea face decât după ce comisiile respective și-au încheiat mandatul lor, iar președintele comisiei respective va prezenta un raport în acest sens patriarhului ecumenic, care, în acord cu Întâistătătorii Sfințelor Biserici Ortodoxe locale, va proclama dialogul respectiv închis.

III. Dialogurile Bisericilor Ortodoxe cu alte Biserici creștine la nivel mondial

Dialogurile teologice bilaterale discutate pe scurt în textul adoptat la Chambésy, în anul 1986, sunt următoarele (potrivit ordinii și terminologiei folosite în textul respectiv):

1. Dialogul cu anglicanii;
2. Dialogul cu vechii catolici;
3. Dialogul cu Bisericile Vechi Orientale;
4. Dialogul cu Biserica Romano-Catolică;
5. Dialogul cu luteranii și
6. Dialogul cu reformații.

III.1. Dialogul teologic oficial dintre Biserica Ortodoxă și Comuniunea Anglicană

Biserica Anglicană a apărut pe parcursul primei jumătăți a secolului al XVI-lea, când în timpul domniei regelui Henric al VIII-lea (1509-1547) Biserica Albionului s-a separat de Biserica Romei. Odată cu expansiunea imperiului britanic, Biserica Anglicană s-a răspândit în întreaga lume, numărând astăzi 54 de Biserici, grupate în 34 de provincii. Din anul 1867, conferințele de la Lambeth, la care participă toți episcopii anglicani și care au loc la 10 ani distanță una de alta, reprezintă forul de manifestare a Comuniunii Anglicane⁸.

Anglicanii au încercat în mai multe rânduri să intre în dialog fie cu unii teologi ortodocși, fie cu una din Bisericile Ortodoxe, încă de la începutul secolului al

⁸ Vezi: W. R. W. Stephens et al., ed., *A History of the English Church* (8 vol., 1899–1910; repr. 1973); E. W. Watson, *The Church of England* (3d ed. 1961); G. Mayfield, *The Church of England* (2d ed. 1963); S. C. Neill, *Anglicanism* (3d ed. 1965); R.B. Lloyd, *The Church of England, 1900–1965* (1966); W.P. Haugeard, *Elizabeth and the English Reformation* (1968); M. A. Crowther, *Church Embattled* (1970); S.L. Ollard et al., ed., *A Dictionary of English Church History* (9th ed. rev. 1970); J. Cox, *The English Churches in a Secular Society* (1982); R. Manwaring, *From Controversy to Co-Existence: Evangelicals in the Church of England, 1914–1980* (1985).

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

XVII-lea. Pe la începutul secolului al XX-lea, unii ortodocși, chiar ierarhi, socoteau că unirea dintre ortodocși și anglicani este posibilă, chiar iminentă⁹. Dialogul oficial cu anglicanii la nivel mondial, respectiv cu Comuniunea Anglicană, a început în anul 1973, în cadrul căruia s-a decis să nu se adopte declarații la fiecare întrunire, ci numai câte un comunicat cu privire la tema discutată, care apoi erau integrate în declarațiile comune mai ample¹⁰. Astfel, între 1973 și 2006 au fost adoptate 3 declarații comune (common statement), și anume:

1. Declarația de la Moscova (1976);
2. Declarația de la Dublin (1984) și
3. Declarația din Cipru (2006).

Prima declarație conține următoarele 7 capitole: 1) Cunoașterea lui Dumnezeu; 2) Inspirația și autoritatea Sf. Scripturi; 3) Scriptură și Tradiție; 4) Autoritatea sinoadelor; 5) Adaosul *Filioque*; 6) Biserica în calitate de comuniune euharistică și 7) Invocarea Sf. Duh în Euharistie¹¹.

În legătură cu această declarație se impun două observații: 1) Abordarea adaosului *Filioque* în Simbolul de credință niceo-constantinopolitan și 2) chestiunea eclesiologiei euharistice. În legătură cu *Filioque*, anglicanii s-au arătat dispuși să accepte înlăturarea acestui adaos din Crez, deci cu privire la aspectul formal al acestui adaos, dar nu și afirmația ortodoxă că Duhul Sfânt porcede numai de la Tatăl. De aceea, Comisia Mixtă Anglicano-Ortodoxă a revenit asupra acestui adaos în cea de-a treia declarație. Cât privește eclesiologia euharistică, dezvoltată de unii teologi ruși din exil în frunte cu Nicolae Afanasieff (+1966) și reflectată în acest dialog, arată că discuțiile respective luau în considerare cele mai recente contribuții din gândirea teologică ortodoxă a secolului al XX-lea.

Declarația de la Dublin conține: 1) O prefață; 2) Taina Bisericii (The Mystery of the Church); 3) Credință în Treime, Rugăciune și sfințenie; 4) Cultul (worship) și Tradiția; 5) un epilog¹². Problema cea mai importantă reflectată în această declarație este cea a intercomuniunii, pe care anglicanii o practică, dar care nu este posibilă din punct de vedere ortodox. Teologii ortodocși ai secolului trecut, în frunte cu Părintele Dumitru Stăniloae, au arătat că din punct de vedere ortodox comuniunea euharistică implică mărturisirea prealabilă a aceleiași credințe, pe când intercomuniunea acceptă împărțășania credincioșilor de diferite tradiții, chiar dacă nu mărturisesc aceeași credință. În urma discuțiilor purtate, anglicanii

⁹ Vezi *The Orthodox Church in the Ecumenical Movement, Documents and Statements 1902-1975*, edited by Constantine G. Patelos, WCC Geneva 1978, p. 34-39.

¹⁰ Rev. Prof. Dr. Ioan Mircea Ielciu, *Notes on the Anglican-Orthodox Theological Dialogue*, Reseptio, Helsinki, 1/2006, p. 12.

¹¹ www.anglicancommunion.org/ministry/ecumenical/resources/index.cfm

¹² *Ibidem*.

Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine

au fost de acord că, chiar dacă practică intercomuniunea, „nu trebuie negat că trebuie căutată o expresie mult mai completă, cum ar fi Comuniune deplină sau uniune organică”¹³.

Declarația din Cipru, intitulată „*Biserica lui Dumnezeu celui în Treime (The Church of the Triune God)*”¹⁴, este cea mai dezvoltată din toate declarațiile comune anglicano-ortodoxe și conține următoarele capitole: 1) Treimea și Biserica; 2) Hristos, Duhul Sfânt și Biserica; 3) Hristos, umanitatea și Biserica, partea I; 4) Hristos, umanitatea și Biserica, partea a II-a; 5) Autoritatea în Biserică (Episcopie), episcopul și primatul; 6) Preoția, Hristos și Biserica; 7) Femei și bărbați, slujirile în Biserică; 8) Erezie, schismă și Biserică și 9) Receptare și comuniune. În legătură cu temele tratate în cadrul acestui dialog se înregistrează un grad foarte mare de consens, dar rămân și unele chestiuni deschise, cum ar fi cea a hirotoniei femeilor, care se practică în Biserica Anglicană doar de câteva decenii. Întrunirile care au urmat din 2006 până astăzi au abordat probleme antropologice, fără ca să se ajungă încă la adoptarea unei noi declarații comune.

În textul aprobat de către cea de a 3-a Conferință Panortodoxă Presinodală, ortodocșii se arată mulțumiți de rezultatele dialogului cu anglicanii înregistrate până la acel moment, dar observă că, deși s-a hotărât înlăturarea adaosului *Filioque* din Crez de către anglicani, acest lucru nu s-a întâmplat, precum și faptul că în ciuda discuțiilor privind problema hirotoniei femeilor, mai multe Biserici anglicane continuă să practice acest lucru, ceea ce înseamnă că aceștia nu iau în serios dialogul în cauză¹⁵. La acestea se adaugă faptul că din 1986 până în prezent Bisericile anglicane au continuat hirotonia femeilor și, cel puțin unele dintre ele, au luat hotărâri în favoarea căsătoriei cuplurilor de homosexuali, precum și accesul persoanelor cu aceste inclinații declarate la rangul de preot și chiar de episcop. Toate aceste atitudini anglicane vor îngreui și mai mult nu atât continuarea dialogului, cât mai ales receptarea oficială a rezultatelor acestuia de către Bisericile Ortodoxe.

III.2. Dialogul cu Bisericile membre ale Uniunii de la Utrecht, Vechi-Catolice

Aceste biserici minoritare, prezente mai ales în Olanda, Germania, Elveția (unde se numesc creștini catolici), Austria, Polonia și Portugalia, au apărut după Primul Conciliu de la Vatican (1869-1870) și au la bază comuniunii lor „Decla-

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *The Church of the Triune God*. The Cyprus Statement of the International Commission for Anglican – Orthodox Theological Dialogue 2006, published by the Anglican Communion Office, London, UK, 2006.

¹⁵ Secrétariat pour le préparation du Saint et Grad Concile de l’Eglise orthodoxe, *IIIe Conférence Panorthodoxe Préconsiliaire*. Chambésy, 28 octobre-6 novembre 1986, Centre orthodoxe du Patriarcat œcuménique, Chambésy, Genève, 2000, p. 261-262.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

rația de la Utrecht” (1889), prin care mărturisesc „vechea credință catolică a Bisericii nedespărțite din primul mileniu creștin”¹⁶. Uniunea de la Utrecht este coordonată de către Arhiepiscopul vechi-catolic de la Utrecht, Olanda. Aceste Biserici au intrat încă din deceniul al 9-lea al secolului al XIX-lea în legătură cu ortodocșii și mai apoi au purtat discuții cu diferite grupe de teologi ortodocși, astfel că dialogul oficial la nivel mondial este socotit de către Prof. Dr. Urs von Arx de la Berna¹⁷, ca fiind cea de a 5-a fază de discuții dintre cele două familii de Biserici. Dialogul oficial ortodox – vechi-catolic s-a desfășurat între 1975-1987, după ce vechii catolici au depus, la 21 iunie 1970, o mărturisire de credință la Patriarhia Ecumenică, prin care mărturiseau, printre altele, că resping adaosul *Filioque* din Crez. De altfel, tematica acestui dialog a urmat structura Simbolului de credință niceo-constantinopolitan, fiind adoptate o serie de texte grupate pe următoarele mari teme:

1) Învățătura despre Dumnezeu: revelația divină și transmiterea ei; canonul Sf. Scripturi; Sfânta Treime;

2) Hristologia: întruparea Cuvântului lui Dumnezeu; unirea ipostatică; Mama Domnului;

3) Ecclesiologia: natura și atributele Bisericii; unitatea Bisericii și bisericile locale; limitele Bisericii; autoritatea Bisericii și în Biserică; indefectibilitatea Bisericii; sinoadele Bisericii; necesitatea succesiunii apostolice; capul Bisericii;

4) Soteriologia: lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos; lucrarea Sf. Duh în Biserică și însușirea sau apropierea mântuirii;

5) Doctrina sacramentală: tainele/sacramentele Bisericii; Botezul, Mirungerea; Euharistia; Pocăința, Maslul; Hirotonia și căsătoria;

6) Eshatologia: Biserica și sfârșitul timpului; viața după moarte; învierea morților și înnoirea pământului și

7) Comuniunea eclesială: condiții și consecințe.

Fiecare din aceste texte se încheie cu o declarație solemnă care subliniază că prin afirmațiile respective este exprimată credința comună a celor două Biserici, textele fiind apoi semnate de către șefii celor două delegații. Să mai remarcăm faptul că deși aceste texte sunt cele mai cuprinzătoare, tinzând să abordeze toate temele mari ale învățăturii celor două Biserici, deși fără o prea mare profunzime teologică, nu întâlnim în acest dialog niciun punct de deosebire, ceea ce ar fi putut duce la concluzia, exprimată de altfel de profesorul von Arx, amintit mai sus, că cele două Biserici ar fi trebuit să treacă, drept urmare a rezultatelor pozitive înregistrate în dialogul lor, la elaborarea formalităților de unire, sau cel puțin de comuniune euharistică. În realitate, lucrurile sunt mult mai complicate, pentru că

¹⁶ <http://www.ecumenical-catholic-communion.org/eccpdf/Utrecht.pdf>

¹⁷ Vezi *Koinonia auf altkatholischer Basis (The Koinonia on Old Catholic Basis)*, edited by Urs von Arx, Bern, 1989.

Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine

între timp vechii catolici au introdus hirotonia femeilor, precum și alte practici, prin care se îndepărtează de presupusul teren comun cu ortodocșii. La acestea se adaugă și faptul că vechii catolici au aprobat toate afirmațiile doctrinare respective împreună cu ortodocșii, fără ca aceste afirmații să aibă vreun impact în viața lor religioasă. De altfel, textul adoptat de către cea de a 3-a Conferință Panortodoxă Presinodală identifică două dificultăți în calea apropierei dintre ortodocși și vechii catolici, și anume:

1) practicarea intercomuniunii dintre vechii catolici și anglicani, precum și tendința de a extinde intercomuniunea și cu alte biserici, de exemplu cu Biserica Evanghelică din Germania și

2) dificultățile Bisericilor Vechi-Catolice de a incorpora în viața lor teologică, cum spune textul din 1986, a textelor semnate cu ortodocșii.

La acestea se adaugă practicile amintite, introduse în viața acestor Bisericii în ultimii ani, ceea ce face tot mai dificil, dacă nu chiar imposibil, impactul eclesologic în Bisericile Ortodoxe al acordurilor semnate în cadrul acestui dialog.

III.3. Dialogul dintre Bisericile Ortodoxe și cele Vechi-Orientale

Bisericile Vechi-Orientale reprezintă grupa de Biserici separate de Biserica ortodoxă după cel de al IV-lea Sinod Ecumenic de la Calcedon (451), tocmai prin refuzul lor de a accepta acest sinod, care a fixat învățătura ortodoxă despre Mântuitorul Iisus Hristos ca o singură persoană în două naturi, una divină și alta umană. Credincioșii acestor Biserici care au respins hotărârile de la Calcedon s-au numit până mai de curând monofiziți, pentru că mărturiseau numai o fire, în înțeles de natură, a Logosului întrupat. Aceste Biserici au supraviețuit până astăzi, majoritatea lor trăind ca minorități printre musulmani. Bisericile Vechi-Orientale sunt:

1. Biserica Siro-iacobită, cu sediul la Damasc, în Siria;
2. Biserica creștinilor copti din Egipt;
3. Biserica Armeană;
4. Biserica Malankara din India și
5. Biserica din Etiopia.

Chiar dacă aceste Biserici sunt despărțite de Biserica Ortodoxă încă din secolul al V-lea, ele păstrează intactă tradiția Bisericii primare, astfel că se aseamănă cel mai mult cu Bisericile Ortodoxe.

Dialogul oficial dintre aceste două grupe de Biserici a fost pregătit printr-o serie de patru consultații teologice neoficiale la Aarhus, Danemarca (1964); Bristol, Marea Britanie (1967); Geneva (1970) și Addis Abeba, Etiopia (1971), care s-au concentrat toate asupra chestiunilor hristologice, ajungând la concluzia că, în ciuda folosirii unei terminologii diferite sau a accentuării diferite a unor aspecte de credință, cele două familii de Biserici mărturisesc aceeași credință cu privire la

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

Persoana Mântuitorului Iisus Hristos. Succesul celor patru consultații neoficiale a accelerat deschiderea dialogului oficial, care s-a desfășurat pe o perioadă foarte scurtă de timp, și anume între 1985-1993, în patru ședințe. Dialogul oficial s-a concentrat asupra aceleiași teme¹⁸, confirmând rezultatele consultațiilor neoficiale. La întrunirile oficiale s-a pus însă și problema recunoașterii de către vechii orientali a ultimelor patru sinoade ecumenice, începând cu cel de la Calcedon, ca și aceea a ridicării anatemei reciproce. În 1993, dialogul ortodox-vechi oriental nu s-a încheiat, ci s-a întrerupt, continuat fiind prin unele subcomisii, sau conversații între reprezentanți ai celor două grupe de Biserici în vederea clarificării mai multor chestiuni de ordin canonic și liturgic dintre cele două tradiții, fără ca să fi înregistrat un rezultat mai substanțial până în prezent.

III.4. Dialogul dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică

Cele două biserici, care reprezintă una partea orientală și cealaltă partea occidentală a tradiției creștine, au cunoscut perioade de negocieri una cu alta încă înainte de schisma din anul 1054. Mai apoi, din a doua jumătate a secolului al XI-lea până în secolul al XV-lea, mai precis până la sinodul de la Ferrara-Florența (1448-1449), au existat mai mult de o sută de încercări de refacere a unirii dintre cele două Biserici, fie la nivel oficial, fie la nivel particular, adică acțiuni întreprinse de persoane particulare. Toate aceste tratative din trecut au avut, de cele mai multe ori, un caracter de inegalitate între cei doi parteneri, de cele mai multe ori în defavoarea ortodocșilor aflați sub asuprire ne-creștină. Când în urma celui de al Doilea Conciliu de la Vatican (1962-1965), Biserica Romei a solicitat prin Consiliul Pontifical pentru Unitatea Creștinilor începerea unui dialog cu ortodocșii, aceștia au pus condiția clară ca un eventual dialog să se poarte pe picior de egalitate. După o perioadă de intense pregătiri, dialogul oficial dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică a început în anul 1980, mai întâi în insula Patmos, ca apoi lucrările propriu-zise să se desfășoare în insula Rodos (29 mai-4 iunie 1980)¹⁹, când a fost adoptat un text privind metodologia, precum și tematica acestui dialog. În acest text se sublinia să se caute mai ales părțile comune ale învățăturii celor două Biserici. Ortodocșii au solicitat de la început clarificarea chestiunii uniatismului, cu atât mai mult cu cât din delegația catolică făceau parte și reprezentanți ai Bisericilor Greco-Catolice.

Începând cu cea de a doua întâlnire, desfășurată în anul 1982 la München, Germania, și până în anul 1988, au fost adoptate următoarele declarații comune:

¹⁸ *Growth in Agreement II. Reports and Agreed Statements of Ecumenical Conversations on a World Level, 1982-1998*. Edited by Jeffrey Gros, FSC, Harding Meyer and William G. Rusch, WCC Publications, Geneva, 2000, p. 190.

¹⁹ Vezi Irimie Marga, în *Dragoste și adevăr. Dialogul teologic oficial ortodox-catolic, de la Rodos la Balamand*, Cluj-Napoca, 2000, 345 p.

Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine

1. Taina Bisericii și a Euharistiei, în lumina tainei Sf. Treimi, în care se dezvoltă foarte mult ideea de taină, apoi cea de comuniune/koinonia s.a.;

2. Credința, tainele și unitatea Bisericii, prin care se subliniază legătura dintre aceste trei noțiuni, punându-se accentul pe lucrarea harului lui Dumnezeu chiar și în actul credinței individului;

3. Tainele inițierii creștine; relația lor cu unitatea Bisericii, în care s-a dezbătut relația dintre Botez și Mirungere, respectiv confirmare;

4. Taina preoției în structura sacramentală a Bisericii; în care se pune problema treptelor ierarhiei și a succesiunii apostolice, fără ca să fie abordată deschis problema primatului papal²⁰.

După 1990, când în urma schimbărilor politice din Europa Centrală și de Est, relațiile dintre Bisericile Ortodoxe și cele Greco-Catolice au devenit foarte încordate, dialogul acesta nu a mai putut urma cursul de până atunci, ci a trebuit să abordeze problema uniaticismului, la cererea expresă a ortodocșilor. Astfel, în 1993 a fost adoptată la Balamand, în Liban, o declarație intitulată: „*Uniatismul. Metodă de unire în trecut și actuala căutare a comuniunii depline*”. În acest text, uniaticismul era declarat ca o metodă a trecutului, care nu poate fi folosită ca model de unire a celor două Biserici. Mai mult, în acel document se făcea o serie de recomandări pentru promovarea dialogului dintre ortodocși și greco-catolici. Declarația de la Balamand nu a fost adoptată de toate Bisericile Ortodoxe, dar nici de cele Greco-Catolice, de aceea chiar Vaticanul nu i-a acordat o atenție prea mare. Datorită acestor tensiuni, dialogul s-a amânat din 1993 până în anul 2000, când s-a organizat o întrunire a Comisiei Mixte de dialog la Baltimore, în USA, cu scopul de a discuta tema: „*Implicațiile eclesiastice și canonice ale Uniaticismului*”²¹, fără însă să se poate ajunge la un acord, publicându-se doar un comunicat de presă în termeni foarte generali²².

A urmat o altă pauză de 6 ani, până la întrunirea de la Belgrad (septembrie 2006), unde s-a discutat tema: „*Consecințele canonice și eclesiologice ale naturii sacramentale a Bisericii. Comuniune eclesială, conciliaritate și autoritate în Biserică la cele trei niveluri ale vieții bisericești: local, regional și universal*”, fără ca să ajungă la adoptarea unei declarații comune în legătură cu această temă. În

²⁰ Vezi aceste declarații în *Groth in Agreement II*. p. 647 ș. u.; vezi și Ioan I. Ică Jr., „Dialogul teologic ortodox-catolic 1986-2000 la răscruce: către eclesiologie? Status questionis”, în *Arhiepiscopul Bartolomeu Valeriu Anania în onoare*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2000, p. 61-79.

²¹ http://www.pro.urbe.it/dia-int/o-rc/e_o-rc-info.html

²² Vezi amănunte la Ioan I. Ică Jr, „Uniaticismul impas eclesiologic. Pe marginea celei de a VIII-a Sesiuni plenare a Comisiei internaționale mixte pentru dialog teologic între Bisericile Ortodoxe și Biserica Romano-Catolică, Baltimore, 9-19 iulie 2000”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 251-252, 1 august 2000, p. 1-3.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

octombrie 2007, la Ravenna, Italia, Comisia Mixtă a adoptat un raport comun, cu privire la tema: „*Consecințele ecclesiologice și canonice ale naturii sacramentale a Bisericii. Conciliaritatea și sinodalitatea Bisericii*”²³, care a fost considerat, mai ales de către catolici, ca un pas important pe calea spre clarificarea chestiunii primatului papal. În sfârșit, ultima întrunire a Comisiei mixte de dialog ortodox-romano-catolic s-a desfășurat în luna septembrie 2010 la Viena, Austria, și a discutat textul elaborat de subcomisia pregătitoare, propus încă de la Ravenna și intitulat: „*Rolul episcopului Romei în comuniunea Bisericii din primul mileniu*”. Textul a fost în final socotit ca insuficient și a fost trimis subcomisiei în cauză spre a fi revizuit.

Cea de a 3-a Conferință Panortodoxă Presinodală a avut prilejul să aprecieze primele două declarații ale acestui dialog, pe care îl aprecia ca foarte important, dar pe care îl socotea blocat de problemele legate de prozelitismul catolic printre ortodocși, ca și de problema uniatismului. Precizările din 1986 s-au dovedit profetice, căci, așa după cum am văzut, după 1990, dialogul ortodox-catolic a intrat într-o fază de mari dificultăți, din care se pare că nu poate să iasă chiar așa de ușor. Este regretabil faptul că acest dialog s-a confruntat cu atâtea dificultăți, cu atât mai mult cu cât în declarațiile adoptate pe parcursul primului său deceniu de existență, dialogul acesta a fost cel mai complex și mai profund din punct de vedere teologic. Pe de altă parte, reflecțiile teologice prezentate în aceste texte demonstrează pe deplin că teologia romano-catolică a depășit stagnarea ei scolastică.

III.5. Dialogul Bisericilor Ortodoxe cu Federația Luterană Mondială

Federația Luterană Mondială (FLM), cu sediul la Geneva, a fost înființată în anul 1947 la Lund, Suedia, și numără, în prezent 145 de biserici din 79 de țări²⁴. Dialogul teologic oficial dintre ortodocși și luterani la nivel mondial trebuie privit în contextul mai larg al relațiilor dintre cele două tradiții teologice, care au intrat în contact chiar din secolul Reformei, mai întâi din inițiativa lui Philip Melancton (1497–1560), colaboratorul cel mai important al lui Martin Luther (1483-1546), de a trimite *Confessio Augustana* la Constantinopol în traducere greacă, iar mai apoi prin cunoscuta corespondență dintre teologii luterani de la Tübingen și Patriarhul Ecumenic Ieremia al II-lea (între 1573-1581).²⁵ Relațiile dintre ortodocși și luterani au luat însă adeseori, încă din secolul al XVI-lea, forme de tensiune

²³ Vezi această declarație la http://www.pro.urbe.it/dia-int/o-rc/doc/e_o-rc_ravenna.html; vezi și Ioan I. Ică Jr, „Autocefalia Ortodoxiei românești în viziunea europeană și ecumenică (III)”, în *Telegraful Român*, anul 158, nr. 45-46, p. 4-5.

²⁴ <http://www.lutheranworld.org/lwfi/index.php/who-we-are>

²⁵ *Orthodoxie im Dialog. Bilaterale Dialoge der orthodoxen und der orientalisch-orthodoxen Kirchen 1945-1997. Eine Dokumentensammlung*, hrsg. von Thomas Bremer, Johannes Oeldemann und Dagmar Stoltmann, Paulinus Verlag, 1999, 225.

Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine

datorate, mai ales, încercării protestanților de a-i atrage pe ortodocși la învățătura lor, folosindu-se de mijloace culturale, politice și, nu în ultimul rând, economice. În epoca modernă relațiile dintre ortodocși și luterani s-au îmbunătățit în special prin întâlnirea dintre cele două grupe de biserici în cadrul Mișcării Ecumenice.

Una din problemele cu care s-a confruntat încă de la început acest dialog a fost faptul că FLM nu este o biserică, ci o federație de biserici, care nici nu sunt toate luterane, unele fiind unite, adică luterane și reformate în același timp. În afara de dialogul cu Bisericile Ortodoxe, FLM este angajată încă în alte 6 dialoguri bilaterale la nivel mondial și anume cu următoarele biserici: anglicană, metodistă, reformată, romano-catolică, precum și cu bapțiștii și cu adventiștii de ziua a șaptea²⁶. Membrii delegației luterane la întrunirile de dialog cu ortodocșii sunt numiți de către Federație și nu de către propriile lor biserici, ceea ce înseamnă că Bisericile Ortodoxe sunt numai în mod mijlocit în dialog cu bisericile luterane.

Pentru prima sa întrunire de dialog (1981), Comisia Mixtă Ortodoxo-Luterană și-a propus să abordeze o temă teologică principală, și anume: *Participarea la taina Bisericii*, dar s-a constatat foarte repede că cele două părți nu erau de acord asupra unei serii întregi de aspecte metodologice, în primul rând de ordin hermeneutic. De aceea, Comisia Mixtă a hotărât să procedeze mai întâi la clarificarea unei baze comune, abordând astfel, pe parcursul mai multor întruniri, ceea ce teologul francez André Birmelé numea o serie de „chestiuni de teologie fundamentală”²⁷. Primele teme discutate în cadrul acestui dialog, în legătură cu care s-a ajuns la câte o declarație finală comună, au fost: 1) *Revelația divină* (1985); 2) *Scriptură și Tradiție* (1987) și 3) *Canonul și inspirația Sfintei Scripturi* (1989)²⁸.

Prima declarație comună, și anume cea despre *Revelația divină*, este foarte scurtă (doar 6 paragrafe) și e redactată într-o formă de mărturisire comună, fără precizarea unor eventuale diferențe între cele două tradiții teologice angajate în dialog, deși în paragraful 5 se afirmă că „revelația divină este păstrată vie prin Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție”. Cele două căi de transmitere a revelației dumnezeiești, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, sunt puse aici pe același plan, ceea ce nu este ușor de admis din punct de vedere protestant. Poate tocmai de aceea, cea de a doua temă discutată în acest dialog a fost *Scriptura și Tradiția*, fără niciun calificativ. Pentru a sublinia importanța Sfintei Tradiții, delegații ortodocși au ținut ca în fiecare declarație comună adoptată până în prezent să fie folosit cel puțin câte un citat din Sfinții Părinți.

²⁶ Vezi amănunte la: www.lutheranworld.org

²⁷ *Accords et dialogues oecuméniques*, Textes édités par André Birmelé et Jaques Terme, Paris, 1995, p. IX-15.

²⁸ Toate aceste trei texte comune au fost publicate în limbile engleză, germană și greacă, în Lutheran World Federation, Lutheran-Orthodox Joint Commission, *Agreed Statements 1985-1989*, Geneva, 1992, 63 p.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

Declarația *Scriptură și Tradiție* este dublă ca lungime față de cea despre Revelație (12 paragrafe) și abordează una din temele clasice de diferență între cele două tradiții teologice.²⁹ Totuși, Comisia Mixtă s-a străduit să formuleze în acest text doar ceea ce pot accepta împreună cele două Biserici. Punctul central al acordului constă în sublinierea acțiunii Sfântului Duh, cel care ține tradiția vie și asigură adevărata interpretare a Scripturii în cadrul Bisericii. În rest, nu se face nici o referință la Tradiția apostolică, cea care leagă de la început Scriptura de Tradiție, așa cum s-a subliniat în dialogul teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania³⁰.

În sfârșit, cel de al 3-lea text din prima grupă de declarații comune ale dialogului ortodoxo-luteran, *Canonul și inspirația Sfintei Scripturi*, este cel mai lung (19 paragrafe). În această declarație comună sunt formulate o serie întreagă de afirmații valoroase din punct de vedere teologic, cu privire la inspirația dumnezeiască, lucrare prin excelență a Sfântului Duh, apoi cu privire la formarea canonului Vechiului și al Noului Testament etc. În ultimul paragraf este precizată, cu ceva mai mult curaj, o deosebire dintre ortodocși și luterani, cu privire la inspirația Sfântului Duh asupra Sfinților Părinți ai Bisericii în lucrarea lor de formulare a deciziilor sinoadelor ecumenice. Tocmai de aceea, la întrunirea din 1989, când s-a încheiat tratatarea temelor introductive, s-a recomandat ca următoarea temă să fie *Autoritatea Bisericii și autoritatea în Biserică*. Teologul finlandez Risto Saarinen³¹, care a publicat cea mai substanțială sinteză asupra dialogului dintre ortodocși și luterani la toate nivelurile, apreciază că textele din 1987 și 1989 au la bază câteva idei dogmatice, care nu au mai fost folosite niciodată înainte într-un dialog ortodox-luteran. Este vorba de o teologie a experienței mistice și a preamăririi (a *theology of mystical experience and glorification*),³² care subliniază valoarea acestor texte în contextul general al dialogului ecumenic din ultimele decenii.

Cea de a 6-a întrunire a Comisiei Mixte (Moscova, 1991) a fost încă o dată dedicată problemelor de metodologie cu privire specială la temele ce urmau să fie

²⁹ Vezi pe larg la Michael Staikos, Metropolit von Austria, „Sola scriptura sine traditione? Aktuelle Perspektiven über «Schrift und Tradition» im Ökumenischen Dialog, insbesondere zwischen der Orthodoxie und dem Lutherischen Weltbund”, în *Kirche: Lernfähig in die Zukunft? Festschrift für Johannes Dantine zum 60. Geburtstag*, hg. von M. Bünker und Th. Krobach, Innsbruck – Wien, 1998, p. 49-66.

³⁰ Cfr. *Die Heilige Schrift, die Tradition und das Bekenntnis. Eine Dokumentation über das 1. Theologische Gespräch mit der Rumänischen Orthodoxen Kirche in Goslar 1979*, Beiheft zur Ökumenischen Rundschau, No 42, Verlag Otto Lembeck, 1982, p. 23.

³¹ Vezi la el toate textele comune adoptate în acest dialog publicate la www.helsinki.fi/~risaarin/lutortjointtext.

³² Risto Saarinen, *Faith and Holiness. Lutheran-Orthodox Dialogue 1959-1994*, Vandenhoeck & Ruprecht în Göttingen, 1997, p. 203.

Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine

discutate, astfel că această întrunire nu a adoptat o declarație comună, ci numai un comunicat final, întrucât au apărut unele nelămuriri cu privire la autoritatea sinoadelor ecumenice în concepția luterană. Pe aceste considerente s-a propus ca tema despre autoritatea Bisericii să fie adâncită prin trei subteme, și anume: 1) *Sinoadele Ecumenice și autoritatea în Biserică și a Bisericii* (1993); 2) *Învățătura despre mântuire în hotărârile Sinoadelor ecumenice* (1995) și 3) *Mântuirea: har, justificare (îndreptare) și sinergie*. Această grupă de texte comune adoptă mai întâi o ușoară schimbare a metodologiei. În prezentarea declarațiilor comune la subtemele respective este adoptată, în fond, metodologia de: consens, convergență și puncte rămase deschise, metodologie promovată în acei ani mai ales de către FLM.

În sfârșit, cea de a treia grupă de subteme se constituie în jurul temei adoptate în 1998 la Sigtuna, și anume *Taina Bisericii*, care până în prezent a fost aprofundată tot prin trei subteme: 1) *Taina Bisericii: Cuvânt și Taine în viața Bisericii* (2000); 2) *Taina Bisericii: Tainele ca mijloace ale mântuirii* (2002) și 3) *Taina Bisericii: C. Botezul și Mirungerea ca taine ale inițierii în Biserică* (Durău, România, 2004).

Declarația comună în legătură cu prima subtemă abordează Sfintele Taine în raportul lor cu *Taina Bisericii*. Raportul dintre Sfintele Taine (Sacramente – Mystiria) și cuvânt, temă foarte importantă pentru teologia luterană, este privit, în acest text final, în relație cu *Taina Bisericii*, ceea ce a dat prilejul unor considerații comune foarte profunde. Atât în cuvânt, ca propovăduire a Cuvântului lui Dumnezeu, cât și în Sfintele Taine, principiul operator este Harul divin. Între aceste două acțiuni ale Harului este un raport de reciprocitate, căci ambele decurg din natura hristocentrică a Bisericii. O altă afirmație comună în subtema despre *Cuvânt și Taine* este aceea că administrarea Sfintelor Taine nu se poate face decât de către preoți (adică de către persoane mandatate în mod special pentru această lucrare – *n.n V.I.*) în cadrul Bisericii. Elementele văzute ale Tainelor, ca apa, pâinea, vinul etc. devin, prin acțiunea harului în Biserică, elemente concrete și neschimbătoare ale acțiunii Sfintei Treimi pentru mântuirea oamenilor.

Declarația finală cu privire la subtema „*Taina Bisericii: Botezul și Mirungerea ca taine ale inițierii în Biserică*” cuprinde trei paragrafe introductive și 11 paragrafe cu privire la tema discutată³³. Ca o noutate în metodologia folosită la această întrunire este de menționat faptul că, pe lângă discursul dogmatic, au fost luate în considerare aici și apoi citate în declarația finală textele liturgice legate de cele două taine în discuție. Acest fapt a lărgit orizontul de dezbateri, oferind noi amănunte cu privire la modul în care tradițiile celor două familii de Biserici mărturisesc prin credință și practică prin cult tainele mântuirii în Hristos.

³³ „Declarația celei de-a XII-a Comisii Internaționale Mixte de Dialog Luterano-Ortodox”, traducere din limba engleză de AO și VI, în *Vestitorul Ortodoxiei*, Anul XVI, Nr. 346, 30 Noiembrie 2004, p. 5.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

Comisia Mixtă de Dialog Ortodox-Luteran a mai discutat thema: *Taina Bisericii: D. Sfânta Euharistie în viața Bisericii*³⁴ (Bratislava, 2006), precum și „*Sf. Euharistie în viața Bisericii. Pregătirea, dimensiunea socială și ecologică*” (2008, Cipru). Atunci când Comisia Mixtă va considera că a discutat toate aspectele legate de tema centrală pe care o discută în prezent, și anume *Taina Bisericii*, rezultatele acestui dialog vor fi supuse Bisericilor respective spre receptare. Succesul acestui dialog va depinde de modul în care atât Bisericile luterane cât și cele Ortodoxe vor recepta rezultatele dialogului, apreciind în ce măsură cele două grupe de Biserici s-au apropiat efectiv una de alta.

Cu referire la prima fază a acestui dialog, cea de a 3-a Conferință Panortodoxă Preconciliară a constatat că acest dialog a început cu bine și a exprimat speranța că în cadrul acestuia atât aspectele academice, cât și cele bisericesti vor fi luate în aceeași măsură în considerare.³⁵ Din această recomandare presupunem că întrunirea de la Chambésy a fost îngrijorată ca nu cumva dialogul în cauză să se transforme în simple conversații academice, ci să aibă în vedere faptul că este vorba de un dialog între două Biserici, respectiv două familii de biserici. În sfârșit, se cuvine subliniat faptul că în cadrul acestui dialog s-a înregistrat o serie de puncte comune cu privire la temele discutate, dar și unele chestiuni deschise, care țin în suspensie punctele comune.

III.6. Dialogul Bisericilor Ortodoxe cu reformatii sau, mai precis, cu Alianța Mondială a Bisericilor Reformate

Această alianță a luat ființă în anul 1875, iar în iunie 2010 s-a unit cu Consiliul Reformat Ecumenic, devenind astfel *Comuniunea Mondială a Bisericilor Reformate*³⁶, care include majoritatea bisericilor calviniste din întreaga lume. Dialogul ortodox-reformat oficial³⁷, pregătit printr-o serie de consultații dintre cele două familii de biserici, a început în anul 1988 și a urmat în mare parte schema Simbolului de credință. Astfel, declarațiile comune adoptate au abordat următoarele teme:

- 1) Sf. Treime;
- 2) Hristologia;

³⁴ Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, „A XII-a întrunire a Comisiei Mixte de Dialog Ortodox-Luteran”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, Anul XVI, Nr. 346, 30 Noiembrie 2004, p. 4.

³⁵ Cfr. Athanasios Basdekis, *Die Orthodoxe Kirche*, Otto Lembeck Verlag, 2001, p. 125.

³⁶ Vezi <http://wrc.ch/>

³⁷ Vezi *Agreed Statements from the Orthodox-Reformed Dialogue*, edited by Lukas Vischer, World Alliance of Reformed Churches, Geneva, 1988 și *Orthodox-Reformed Dialogue on the Doctrine of the Church*, Reformed World, Volume 57 (1), March 2007, p. 89; *Theological Dialogue between Orthodox and Reformed Churches*, Volume 2, edited by Thomas F. Torrance, Scottish Academic Press, Edinburgh, 1993.

Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine

- 3) Identitatea și unitatea Bisericii (sumar al discuțiilor);
- 4) Biserica în calitate de trup al lui Hristos (declarație revăzută);
- 5) Calitatea de membru și încorporarea în trupul lui Hristos;
- 6) Sfințenia Bisericii (the Holiness of the Church), adoptată în anul 2003, la Sibiu;
- 7) Catolicitatea și Misiunea Bisericii³⁸;
- 8) Eshatologia: a doua venire, învierea morților și judecata de pe urmă, care încă nu a fost adoptată ca declarație comună.

În legătură cu aceste teme s-au înregistrat foarte multe puncte de consens, cu atât mai mult cu cât acest dialog a evitat temele prea sensibile, cum ar fi succesiunea apostolică sau taina preoției. Referitor la tema Eshatologiei, discutată la Volos, Grecia, se subliniază că, în legătură cu situația celor care mor înainte de ziua finală (the state of those who die before the final day), „Biserica Ortodoxă crede că după moarte și înainte de judecata finală, este încă posibil să se facă rugăciuni pentru mântuirea lor, pe când tradiția reformată nu cunoaște această practică. Cu toate acestea, speranța în mântuirea semenilor noștri este și trebuie să fie prezentă în inimile tuturor creștinilor”. Întrucât acest dialog a început după cea de a 3-a Conferință Panortodoxă Presinodală, aceasta a recomandat călduros începerea dialogului, care era atunci în pregătire și și-a exprimat temerea că prozelitismul practicat de unele biserici reformate, precum și practica hirotoniei femeilor în sânul acestor biserici, ar putea reduce credibilitatea dialogului în cauză.

IV. Receptarea rezultatelor acestor dialoguri în cadrul Bisericilor Ortodoxe

Ideea de receptare a hotărârilor luate de diferitele Biserici la nivel ecumenic a fost foarte intens discutată mai ales în a doua jumătate a secolului al XX-lea. În contextul acelor dezbateri, teologii ortodocși au sugerat că cel mai important punct de referință pentru abordarea temei privind această receptare este modul cum Biserica a receptat hotărârile Sinoadelor Ecumenice, care s-au bucurat de autoritate numai începând din momentul în care au fost *receptate* și considerate de către Biserică drept ecumenice, adică normative pentru întreaga Biserică. Receptarea hotărârilor Sinoadelor Ecumenice a fost, uneori, un proces foarte complicat și anevoios, chiar dacă acesta s-a bucurat uneori de sprijinul împăraților bizantini. Când însă procesul de receptare s-a împlinit, atunci hotărârile respective au devenit normative pentru întreaga Biserică și, ca atare, au fost asimilate în învățătura și cultul Bisericii.

În legătură cu receptarea oricăror hotărâri, chiar luate de un Sinod Ecumenic, Părintele Prof. Liviu Stan a subliniat că Biserica le receptează – în sensul de mai

³⁸ *Orthodox-Reformed Dialogue on the Doctrine of the Church*, Reformed World, Volume 57 (1), March 2007, p. 89.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

sus – numai atunci când ea recunoaște în acele hotărâri „cuvântul lui Dumnezeu”, respectiv, când ea recunoaște în acele hotărâri propria ei învățătură, pe care a primit-o de la Mântuitorul Iisus Hristos prin Sfinții Apostoli și pe care a păstrat-o neștirbită³⁹. Deci, adevărata receptare de către Biserica Ortodoxă a unor adevăruri cu conținut dogmatic, care ating învățătura Bisericii, nu se poate face decât numai atunci când hotărârile respective corespund în întregime cu învățătura Bisericii, pe care însă hotărârile respective o pot explica și aprofunda, dar ale cărei limite nu le pot depăși. Criteriile de receptare aplicate de către Biserică cu privire la hotărârile Sinoadelor Ecumenice au fost aceleași cu cele aplicate la stabilirea canonului Sfinței Scripturi, ca și la receptarea textelor liturgice, care au toate caracter normativ în Biserica Ortodoxă. De aceea, în momentul în care Biserica Ortodoxă ar recurge la receptarea unor hotărâri cu caracter doctrinar, chiar și în timpurile moderne, ea va aplica aceleași criterii pentru receptare, chiar dacă rezultatele dialogurilor acestei Biserici cu alte biserici creștine, respectiv declarațiile comune adoptate de către reprezentanții ortodocși în cadrul acestor dialoguri, nu au același caracter ca și hotărârile Sinoadelor Ecumenice.

Declarațiile comune semnate de reprezentanții ortodocși împreună cu reprezentanții altor biserici în cadrul dialogurilor prezentate mai sus au fost prezentate autorităților Bisericilor Ortodoxe angajate în dialog, la nivelul cel mai înalt, iar Sfintele Sinode ale acestor Biserici au luat cunoștință de acele rezultate, uneori le-au corectat și eventual au recomandat continuarea dialogurilor în cauză, dar nu au receptat acele hotărâri și nici nu puteau să le recepteze, căci Biserica nu putea recunoaște în acele hotărâri învățătura sa în integritatea ei, hotărârile respective fiind incomplete, chiar dacă ele nu conțin idei eretice în sine. Cu alte cuvinte, o receptare la nivel eclesial a rezultatelor dialogurilor teologice ale Bisericilor Ortodoxe cu alte biserici nu poate avea loc, pentru simplul motiv că acele rezultate sunt numai parțiale, ele conțin multe întrebări deschise și nu reprezintă punctul de vedere complet al Bisericii Ortodoxe în legătură cu temele dezbătute, deci ca atare stau în contradicție cu învățătura Bisericii. Cum rezultatele dialogurilor Bisericii Ortodoxe cu alte biserici din lume nu pot fi receptate în sens propriu, ele nici nu pot avea niciun impact, respectiv nicio influență asupra relațiilor Bisericilor Ortodoxe cu celelalte biserici în sens eclesiologic.

Cu toate acestea, rezultatele dialogurilor respective pot și trebuie să fie receptate la nivelul reflecției teologice. Dezvoltarea gândirii teologice ortodoxe pe parcursul secolului trecut, dezvoltare cu adevărat spectaculară, care a influențat și gândirea teologică a altor biserici, s-a produs, în bună parte, în urma confruntării

³⁹ Liviu Stan, „Über die Rezeption der Beschlüsse der Ökumenischen Konzile seitens der Kirche”, în *Konzile und die Ökumenische Bewegung*, Studien des Ökumenischen Rates Nr. 5, Genf, 1968, p. 73 ș.u.

Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine

și a dialogului teologilor ortodocși cu alte tradiții teologice. Opera unor teologi ortodocși ca Georges Florovski (+1979), Dumitru Stăniloae (+1993) sau a I.P.S. Mitropolit Joannis (Zizioulas) de Pergam, pentru a numi doar pe cei mai reprezentativi teologi ortodocși din trei tradiții ortodoxe distincte, nu poate fi imaginată fără confruntarea acestor teologi cu teologia occidentală. Urmând exemplul unor astfel de înaintași, teologii ortodocși de astăzi, ca și cei de mâine, sunt chemați să recepteze rezultatele dialogurilor teologice oficiale ale Bisericii lor, prin care teologia lor se nuanțează în multe aspecte și se îmbogățește, căci raportarea teologiei ortodoxe la teologia altor biserici nu se mai poate face făcând abstracție de rezultatele acestor dialoguri.